

DERDE DINSDAG IN SEPTEMBER

RAPPORT

NOS Prinsjesdagonderzoek 2017

18 september 2017

Auteur: Jeroen Kester, senior onderzoeker – jeroen.kester@ipsos.com

© 2017 Ipsos. All rights reserved. Contains Ipsos' Confidential and Proprietary information and may not be disclosed or reproduced without the prior written consent of Ipsos.

Samenvatting

Voor het eerst sinds decennia heeft een kabinet de eindstreep gehaald. Kabinet Rutte II wist de boel ondanks diverse crises bij elkaar te houden. Een nieuw kabinet smeden na de verkiezingsuitslag van 15 maart blijkt lastiger dan ooit. In de tussentijd schreef het demissionaire kabinet Rutte II haar vijfde begroting. Een goed moment om te peilen hoe Nederland ervoor staat. Merken Nederlanders iets van economische groei na jaren van crisis? Hoe kijken zij terug op het kabinet Rutte II en wat verwachten zij van een coalitie tussen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie? Deze vragen beantwoorden we in het jaarlijkse Prinsjesdagonderzoek in opdracht van de NOS.

DE ECON OMIE

Diverse instanties, waaronder het CBS, berichten in de aanloop naar deze Prinsjesdag positief over de Nederlandse economie: het gaat weer goed met Nederland.

De economische voorspoed heeft zijn weg naar de bevolking nog niet gevonden. Hoewel een groot deel van de Nederlanders net of goed kan rondkomen, voelt bijna de helft de noodzaak om het komende jaar te gaan bezuinigen. Dit aandeel is zelfs gegroeid ten opzichte van een jaar geleden (40%).

Iets meer dan de helft van de Nederlanders merkt nog steeds niets van de verbeterende economie. Dit aandeel is wel gedaald ten opzichte van vorig jaar, toen merkte 59% van hen niets.

Iets meer optimisme is er over de economische vooruitzichten. In vergelijking met vorig jaar denken meer Nederlanders dat de economische situatie het komende jaar verbetert. 27% denkt dat het de komende 12 maanden beter gaat (2016: 22%). Toch denken de meesten dat de situatie hetzelfde blijft.

DE POLI TIEK

Nederlanders zijn overwegend negatief over de prestaties van het huidige demissionaire kabinet Rutte II. Dat kabinet sluit haar termijn af met een kleine onvoldoende, na een kleine recente opleving rond de Tweede Kamerverkiezingen.

Voorals het gaat om de zorg beoordelen Nederlanders de bijdrage van Rutte II als negatief. Over de invloed van het kabinet op andere terreinen, als de economie, veiligheid en de samenleving is wat meer verdeeldheid.

De zorg is volgens Nederlanders dan ook het meest urgente onderwerp voor het nieuwe kabinet. Over dat volgende kabinet, zeer waarschijnlijk een samenwerking tussen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, zijn Nederlanders nog weinig enthousiast. Voor de meesten lijkt het nog te vroeg voor een oordeel en daarmee voor alternatieven.

Wel begint het volgende kabinet al met een tegenslag voordat het kan beginnen. De lange duur van en het gebrek aan transparantie tijdens de formatie hebben het vertrouwen van veel Nederlanders geschaad.

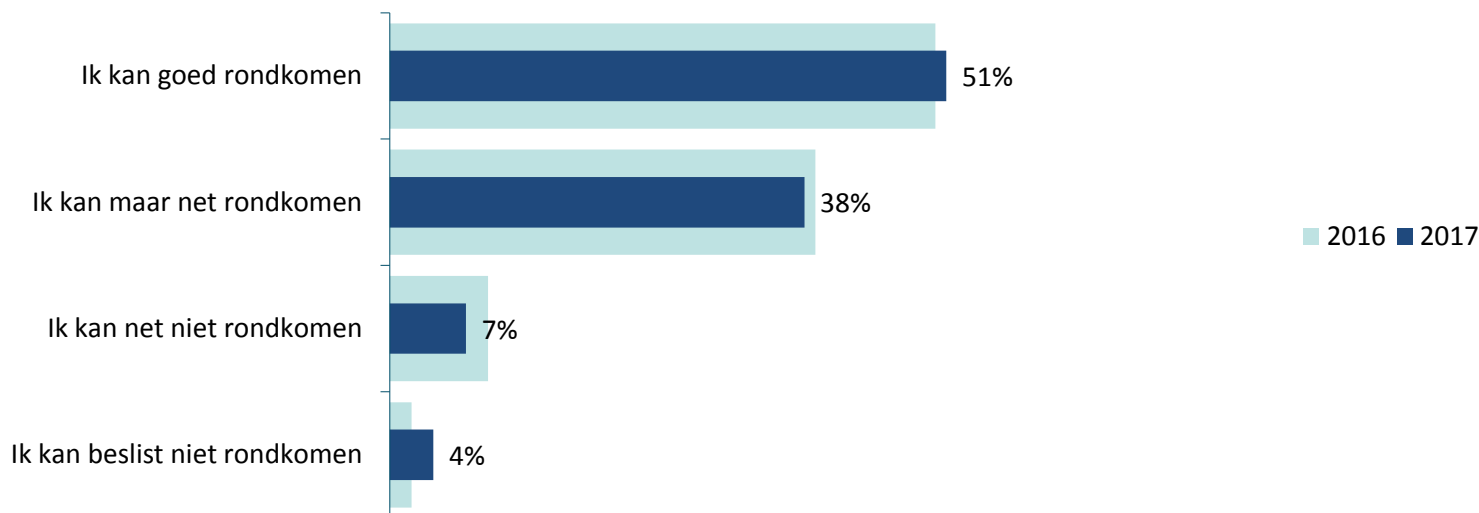
De stand van de economie

1. De stand van de economie

Persoonlijke financiële situatie van Nederlanders vergelijkbaar met jaar geleden; helft kan goed rondkomen

Na een aantal moeilijke jaren van economische crisis zien we dit jaar een stabiel beeld als het gaat om de bestedingsruimte van Nederlanders: zij kunnen net zo goed rondkomen als een jaar geleden. De meeste Nederlanders - 51% - slagen daar goed in; 38% lukt dat maar net. Eén op de tien Nederlanders kan (net) niet rondkomen.

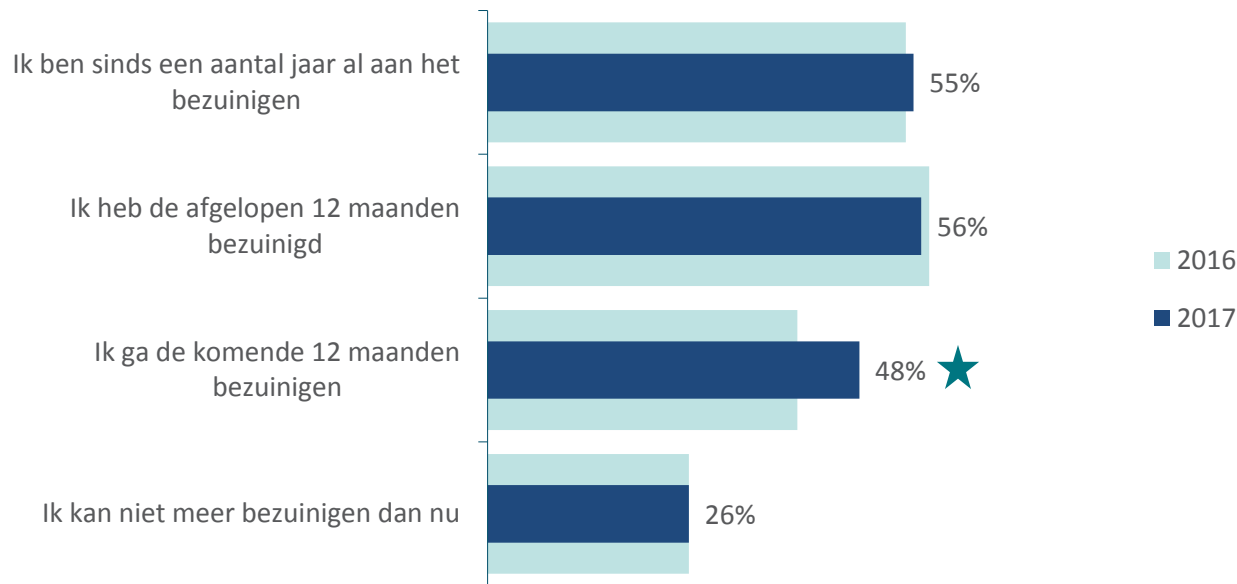
Welk van de onderstaande uitspraken past het best bij u?

1. De stand van de economie

Meerderheid moest afgelopen jaar bezuinigen; meer Nederlanders het komende jaar met de hand op de knip dan een jaar geleden

Kunt u aangeven wat bij de onderstaande stellingen voor u van toepassing is?

Ook het afgelopen jaar heeft een (kleine) meerderheid van de Nederlanders bezuinigd op haar persoonlijke uitgaven. Voor velen past dit in het patroon van de voorgaande jaren.

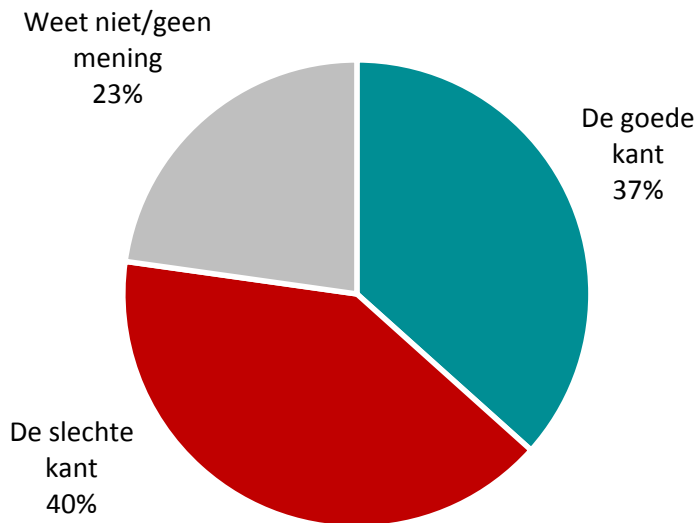
De nabije toekomst ziet er voor veel Nederlanders, naar eigen zeggen, nog niet hoopgevend uit: bijna de helft verwacht het komende jaar te moeten bezuinigen. Dit is een stijging ten opzichte van een jaar geleden. Toen gaf 40% aan dat jaar te moeten bezuinigen.

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363) op wie de bovenstaande uitspraken van toepassing zijn

★ significante stijging ten opzichte van een jaar geleden

Nederlanders verdeeld over koers van het land; hoger opgeleiden meer tevreden dan lager opgeleiden

Alles bij elkaar genomen, vindt u dat het op dit moment de goede of de slechte kant opgaat met Nederland?

Bijna evenveel Nederlanders vinden het de goede of de slechte kant opgaan met Nederland. Bijna een kwart zegt het niet goed te kunnen beoordelen.

Opvallend is de scheidslijn op opleidingsniveau. Waar hoger opgeleiden optimistisch zijn over de koers die Nederland opgaat, zijn lager opgeleiden hier wat minder over te spreken.

1. De stand van de economie

Helpt Nederlanders merkt (nog) niks van de aantrekkende economie

Ten opzichte van een jaar geleden merken iets meer Nederlanders wat van die economische voorspoed. Anderzijds is het aandeel dat daar niets van terugziet in zijn directe omgeving onverminderd hoog: 53%. Voor mensen die wel iets terugzien, is de aantrekkende huizenmarkt om hen heen een belangrijke factor.

Volgens diverse instanties, als het CBS en het CPB*, gaat het na de crisis weer beter met de Nederlandse economie. In hoeverre merkt u in uw directe omgeving dat het wat beter gaat met de economie?*

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

★★★ significante daling of stijging ten opzichte van een jaar geleden

Hoe merkt u dat het in uw directe omgeving wat beter gaat met de Nederlandse economie? Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

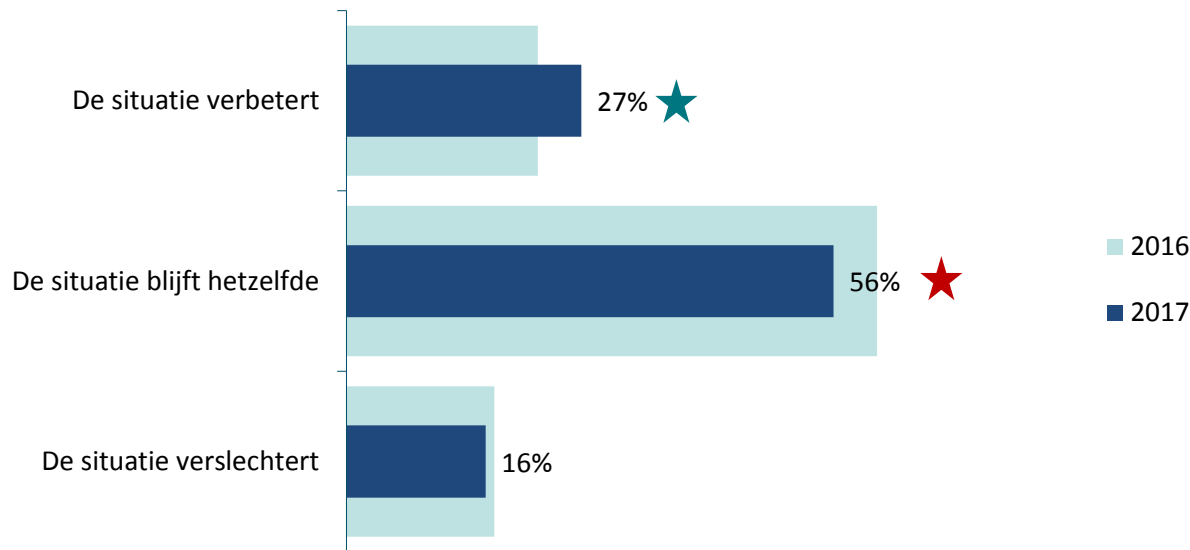

Basis: Nederlanders 18+ die een beetje/sterk merken dat het beter gaat met de Nederlandse economie (n=638)

1. De stand van de economie

Meer Nederlanders verwachten komende jaar verbetering economische situatie; toch voorzien meesten geen verandering

En als u denkt aan de komende twaalf maanden, denkt u dat de economische situatie in Nederland beter wordt, hetzelfde blijft of slechter wordt?

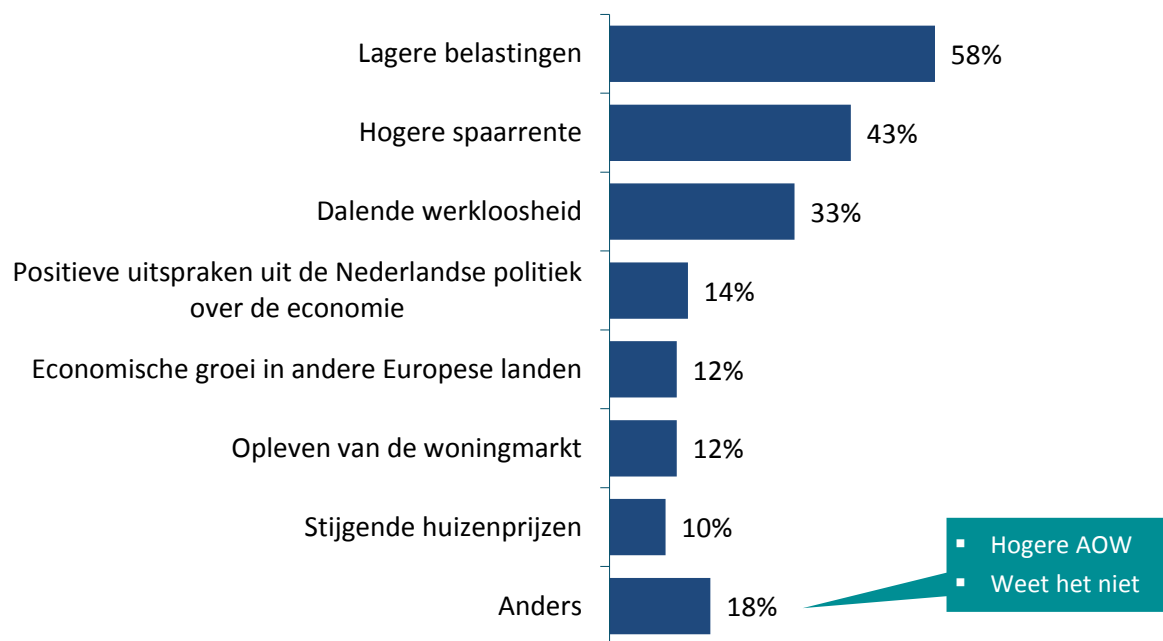
Ruim een kwart van de Nederlanders verwacht op dit moment dat de economische situatie de komende twaalf maanden verbetert. Dat zijn er wat meer dan een jaar geleden. Vooral hoger opgeleiden die in de grote steden wonen. Weliswaar blijven de meeste Nederlanders voorzichtig: een meerderheid verwacht dat de economie op hetzelfde niveau blijft.

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

★ ★ significante daling of stijging ten opzichte van een jaar geleden

Als de belastingen omlaag zouden gaan, verwachten Nederlanders meer te gaan besteden

*Welke signalen van een verbeterende economie zijn voor u nodig om te besluiten om meer te gaan besteden?
U kunt maximaal drie antwoordopties selecteren.*

Andere belangrijke factoren om meer te gaan besteden zijn een hogere spaarrente en een dalende werkloosheid.

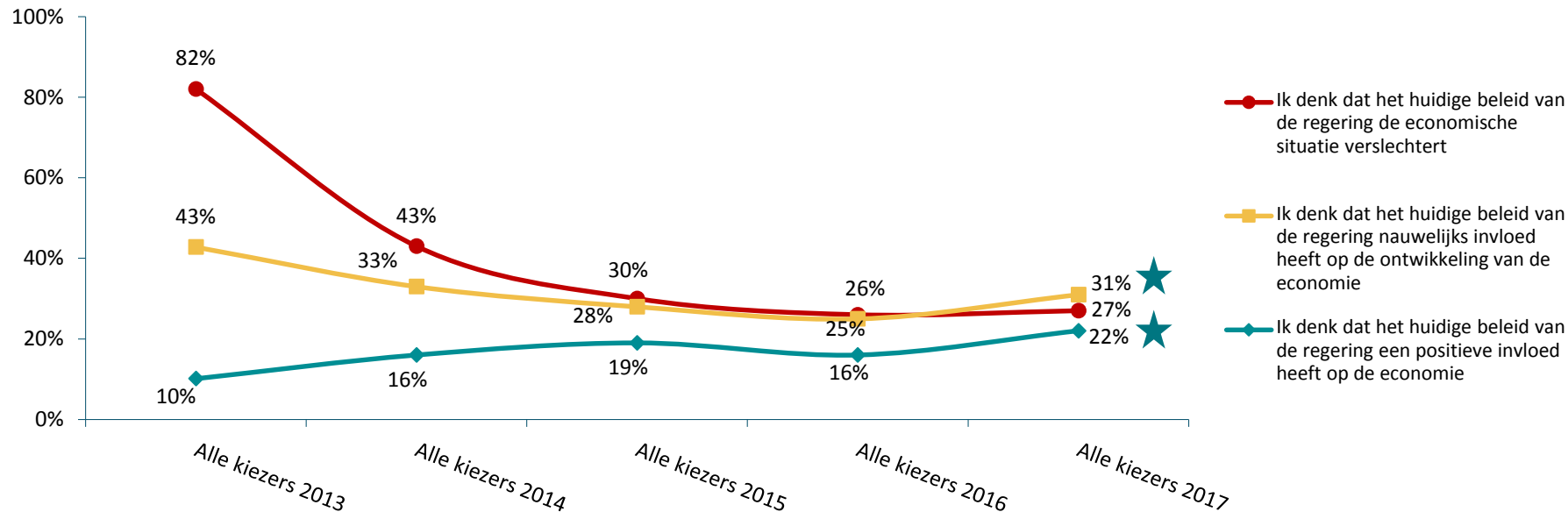
VVD

PvdA

Kabinet Rutte II

Oordeel invloed kabinetsbeleid Rutte II op economie veel minder negatief dan in crisistijd; nu vooral verdeeldheid over effect

Ten opzichte van het eerste jaar van kabinet Rutte II zien we voorzichtig optimisme als het gaat om de gepercipieerde invloed van het kabinetsbeleid op de economie. Ten opzichte van 2013 veronderstellen aanzienlijk minder Nederlanders dat die invloed negatief is. Anno 2017, nu de economie aantrekt, denken iets meer Nederlanders dat het de economie positief beïnvloedt of dat het nauwelijks invloed heeft.

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363) die het eens zijn met bovenstaande stellingen

★ significante stijging ten opzichte van een jaar geleden

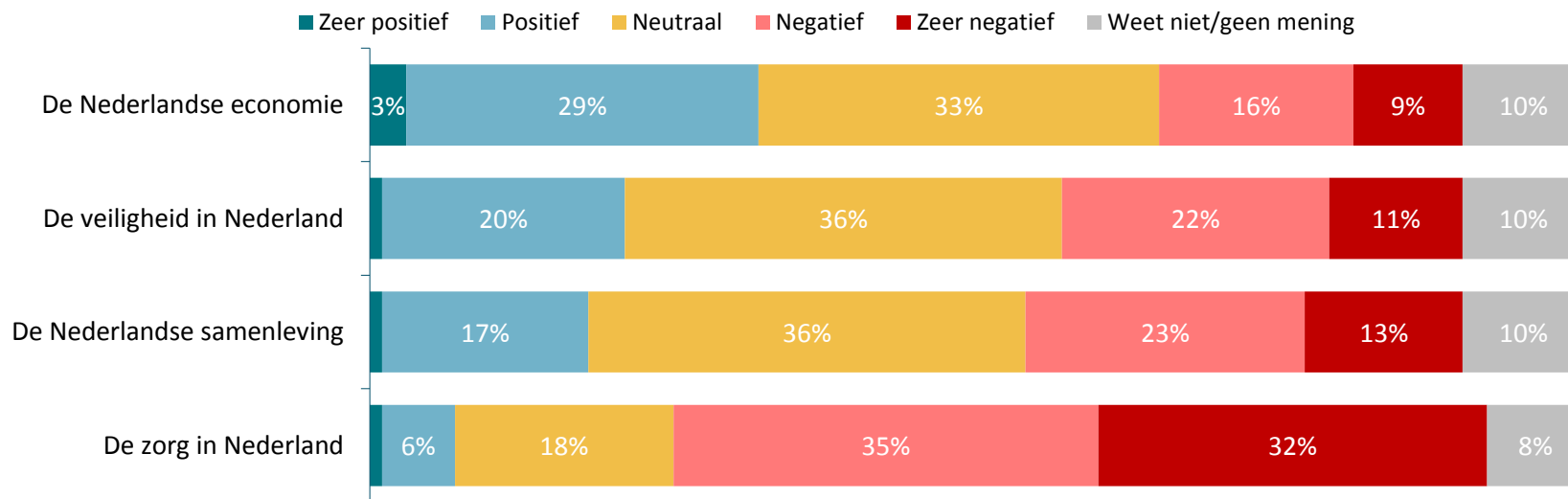
7

Nederlanders vooral negatief over bijdrage Rutte II op de zorg; meer verdeeldheid over andere terreinen

Nederlanders zijn weinig te spreken over de bijdrage die het kabinet Rutte II heeft geleverd op belangrijke politieke terreinen. Het minst is men te spreken over de invloed die zij heeft gehad op de zorg: twee derde ervaart die als negatief. Ook over de invloed van het huidige kabinet op andere aspecten, zoals de samenleving en de veiligheid, zijn mensen overwegend negatief. Over de invloed op de economie is men wat positiever.

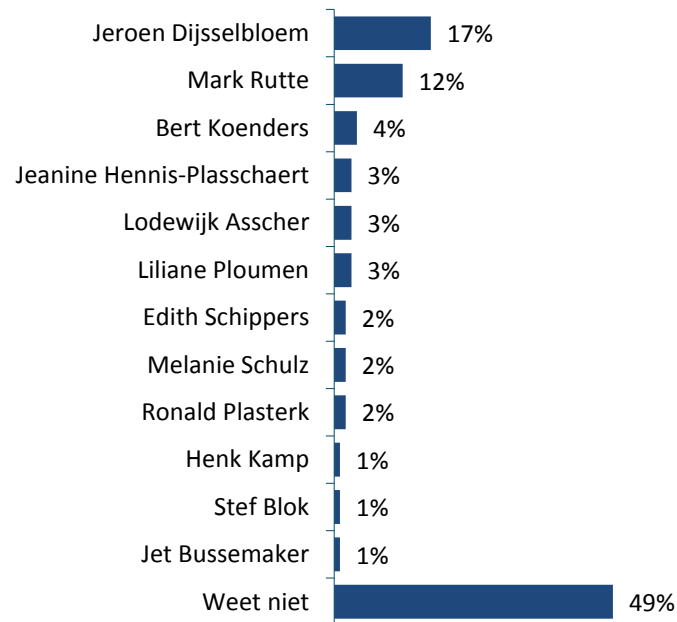
Hoe beoordeelt u de bijdrage die het kabinet Rutte 2, van VVD en PvdA, heeft geleverd aan de volgende aspecten?

Nederlanders weinig uitgesproken over beste minister uit Rutte II en verdeeld over de slechtst functionerende

Welk van onderstaande bewindspersonen uit het kabinet Rutte 2 heeft volgens u het beste gefunctioneerd in de afgelopen kabinetsperiode?

Er is één antwoord mogelijk.

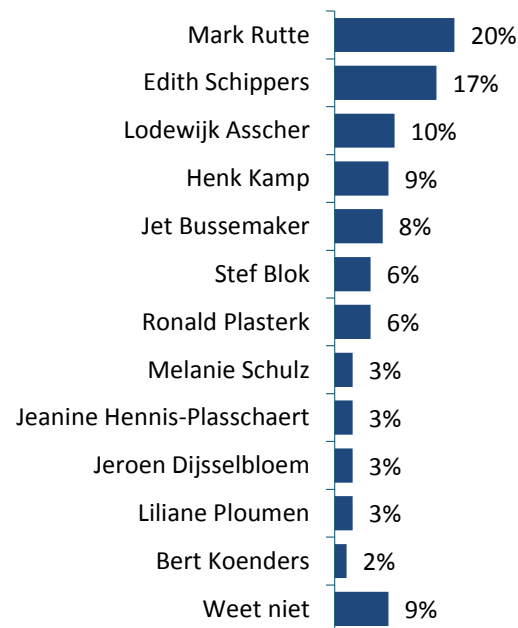

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

* in de vragenlijst is bij iedere minister het bijbehorende ministerie vermeld

En welke huidige minister heeft volgens u het slechtst gefunctioneerd in de afgelopen kabinetsperiode?

Er is één antwoord mogelijk.

VVD

D66

ChristenUnie

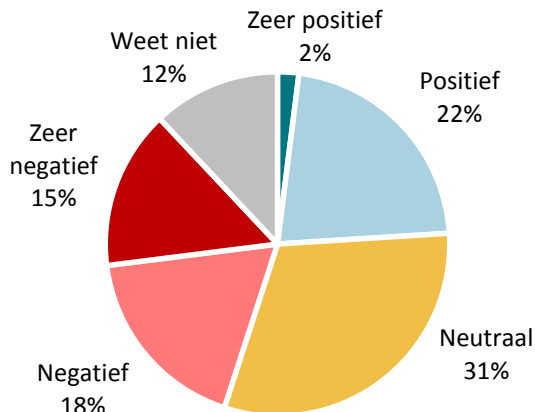
Kabinet Rutte III?

3. Kabinet Rutte III?

Nederlanders afwachtend met oordeel Rutte III; D66 geniet van de coalitiepartijen de meeste sympathie

Een kwart van de Nederlanders ziet een kabinet met VVD, CDA, D66 en ChristenUnie met enthousiasme tegemoet. De grootste groep (43%) lijkt afwachtend. Een derde is bij voorbaat negatief. D66 wekt van de aanstaande coalitiepartijen de meeste sympathie, gevolgd door de VVD. Een derde heeft voor geen van deze partijen sympathie.

Het ziet ernaar uit dat de partijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie het volgende kabinet zullen vormen. In hoeverre bent u positief of negatief over een kabinet tussen deze partijen?

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

Ongeacht of u op één van deze partijen hebt gestemd, voor welk van de vier coalitiepartijen in het volgende kabinet heeft u de meeste sympathie?

19%

D66 25%

13%

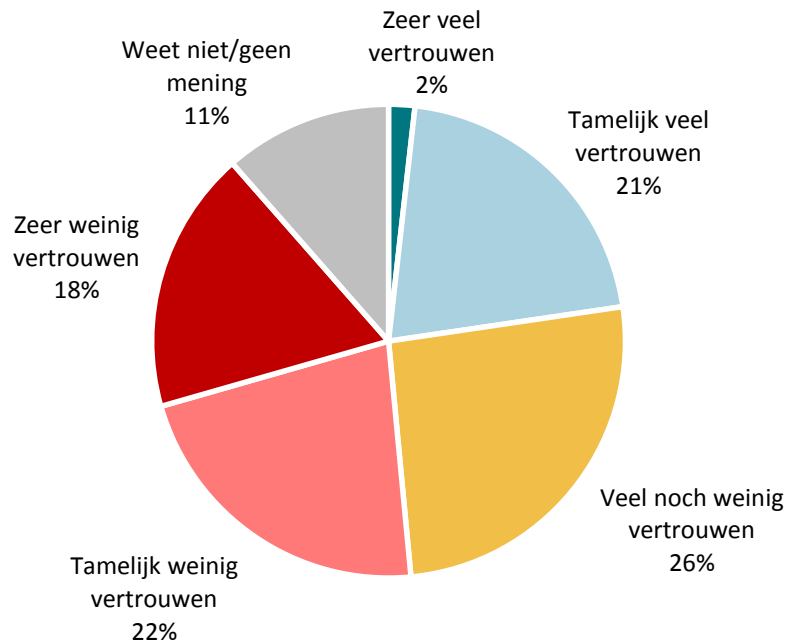
ChristenUnie

11%

Weinig vertrouwen over uitzitten regeertermijn bij kabinet tussen formerende partijen

Nog geen kwart van de Nederlanders denkt dat een kabinet tussen de vier formerende partijen de volledige kabinetsperiode van vier jaar zal volmaken, zoals Rutte II dat wel is gelukt. Vier op de tien Nederlanders hebben daar weinig tot zeer weinig vertrouwen in.

Stel, VVD, CDA, D66 en ChristenUnie bereiken een akkoord en vormen samen het nieuwe kabinet. In hoeverre heeft u er vertrouwen in dat zij de volledige kabinetstermijn van vier jaar uitdienen?

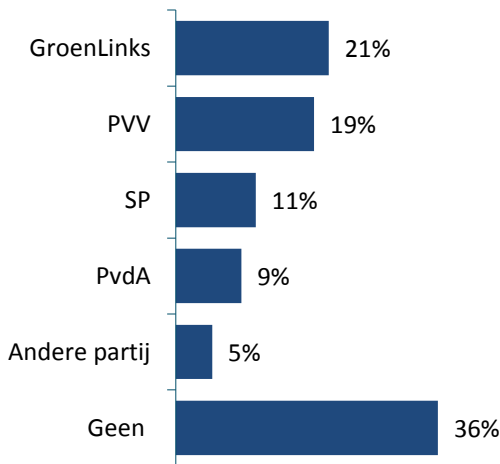
3. Kabinet Rutte III?

Verdeeldheid over welke oppositiepartij coalitiepartij had moeten worden en andersom

Nederlanders kunnen moeilijk zeggen welke mogelijke oppositiepartij zij liever in de coalitie hadden gezien in plaats van de formerende partijen. Drie op de tien Nederlanders hadden de ChristenUnie liever buiten de coalitie gehouden. Dat zijn vooral mensen die GroenLinks of de PvdA liever wél in de volgende regering zagen deelnemen.

Had u in plaats van één van de formerende partijen (VVD, CDA, D66, ChristenUnie) liever één van de volgende partijen in het volgende kabinet gezien? Zo ja, welke partij?

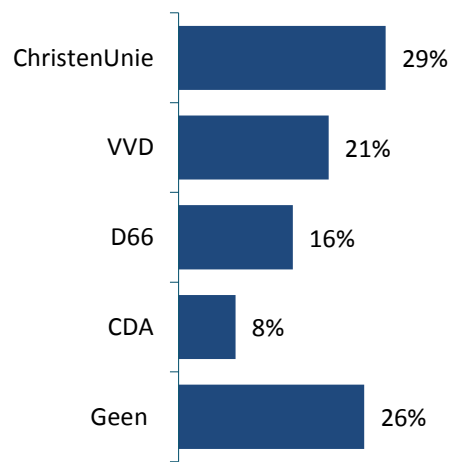
Er is één antwoord mogelijk.

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

En welk van de huidige formerende partijen had u liever niet in het volgende kabinet gezien?

Er is één antwoord mogelijk.

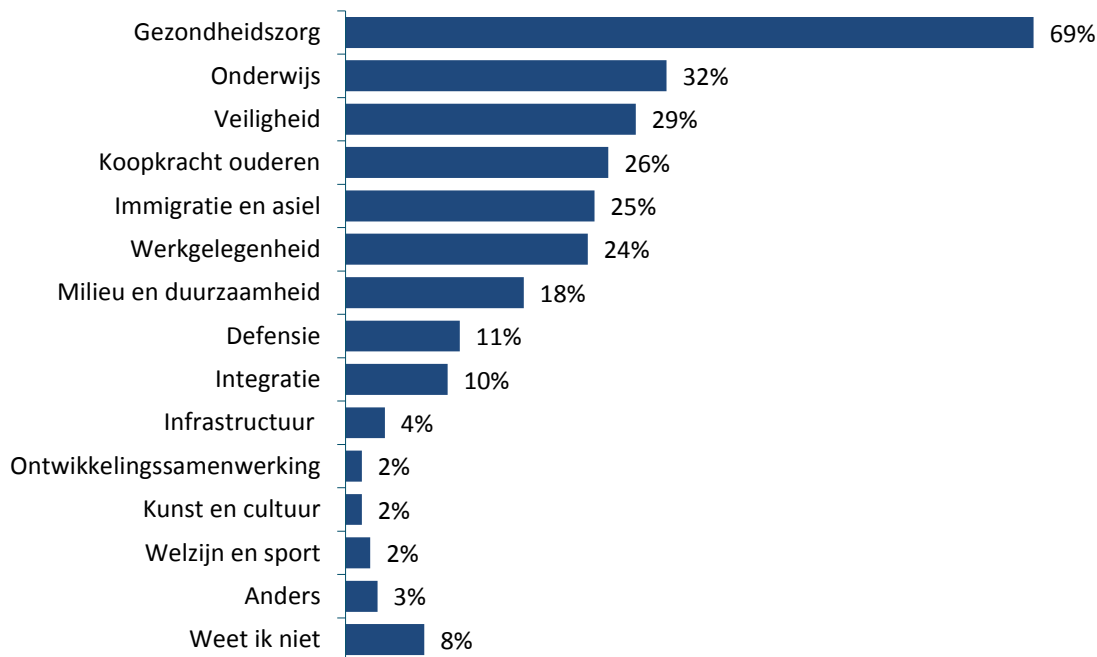

3. Kabinet Rutte III?

Volgend kabinet moet vooral en als eerste aan de slag met de gezondheidszorg

Wat zijn volgens u de belangrijkste onderwerpen waar het volgende kabinet als eerste mee aan de slag moet?

U kunt er maximaal drie selecteren.

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

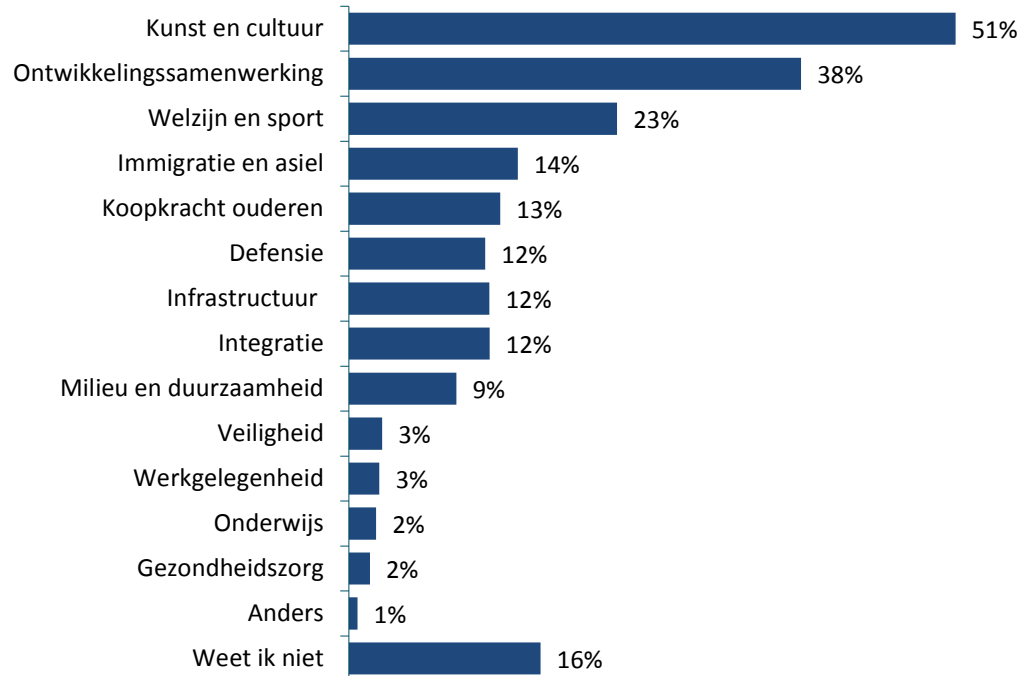
De gezondheidszorg is het meest urgente thema waar het kabinet mee aan de slag moet, vinden Nederlanders. Verreweg de meesten, 69%, vinden dat het belangrijkste thema voor het komende kabinet. Vooral ouderen en lager opgeleiden vinden dit een belangrijk onderwerp.

De gezondheidszorg wordt op afstand gevolgd door een aantal thema's die volgens Nederlanders eveneens aandacht verdienen: onderwijs, veiligheid, koopkracht van ouderen, immigratie en asiel en werkgelegenheid.

Kunst en cultuur en ontwikkelingssamenwerking minst urgente thema's voor volgend kabinet

En wat zijn volgens u de minst belangrijke onderwerpen voor het volgende kabinet?

U kunt er maximaal drie selecteren.

Lange duur en beperkte transparantie formatie schaden vertrouwen in politiek

In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

■ Mee eens ■ Neutraal ■ Mee oneens ■ Weet niet

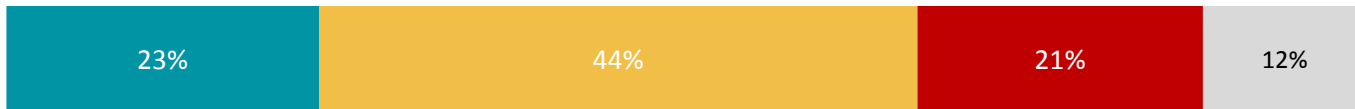
De lange duur van de formatie is slecht voor mijn vertrouwen in de Nederlandse politiek.

VVD, CDA, D66 en ChristenUnie geven mij als kiezer te weinig openheid over de onderhandelingen die zij met elkaar voeren voor een volgend kabinet.

Het volgende kabinet moet evenveel mannen als vrouwen bevatten.

De lange duur van de formatie heeft het politieke vertrouwen van veel Nederlanders geen goed gedaan. Ook vindt de helft van de Nederlanders dat er te weinig transparantie is geweest over de onderhandelingen tijdens die lange formatie. Wanneer wij doorvragen op mensen die dit gebrek aan openheid ervaren, geeft een ruime meerderheid (70%) van hen aan daardoor minder vertrouwen te hebben in de politiek.

Er is verdeeldheid over de stelling of het aandeel mannen en vrouwen in het volgende kabinet in balans moet zijn. Opvallend aspect is dat vrouwen het daar nauwelijks vaker mee eens zijn dan mannen (respectievelijk 25% en 22%).

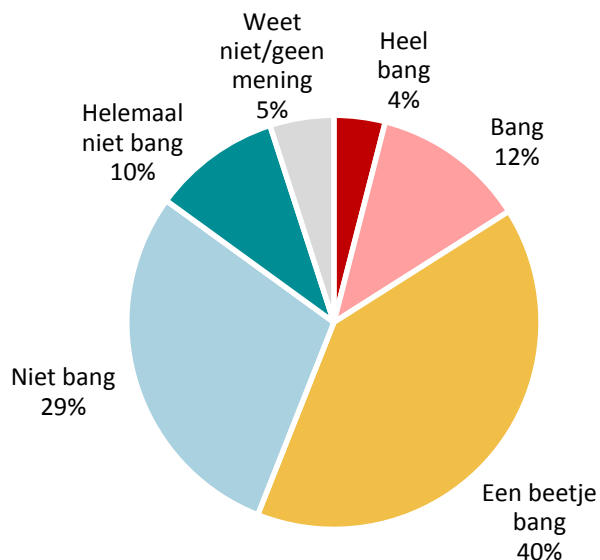
Angst voor terrorisme

4. Angst voor terrorisme

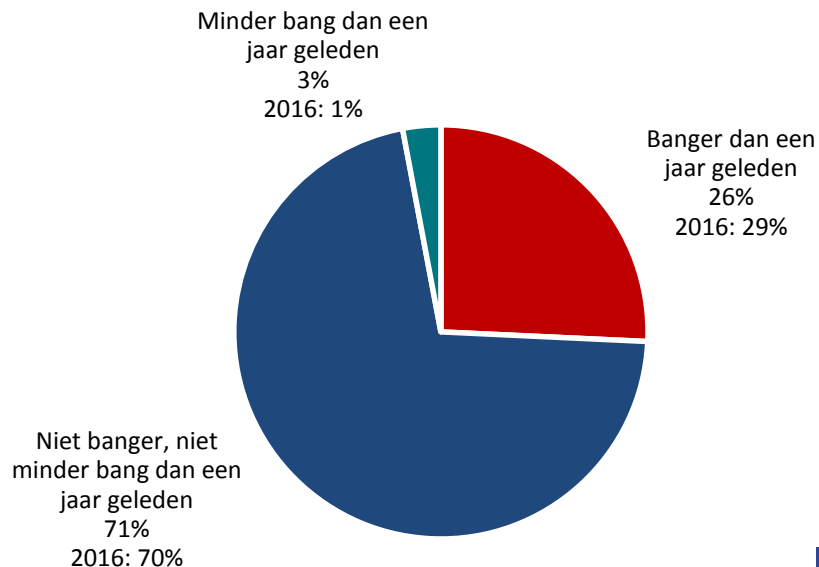
Weinig Nederlanders bang voor een terroristische aanslag in Nederland; angstniveau gelijk ten opzichte van een jaar geleden

De meeste Nederlanders zijn niet of slechts in beperkte mate bang voor een terroristische aanslag. Een groot deel ervaart niet meer, maar ook niet minder dreiging van een terroristische aanslag in Nederland. Slechts 3% is minder bang dan een jaar geleden.

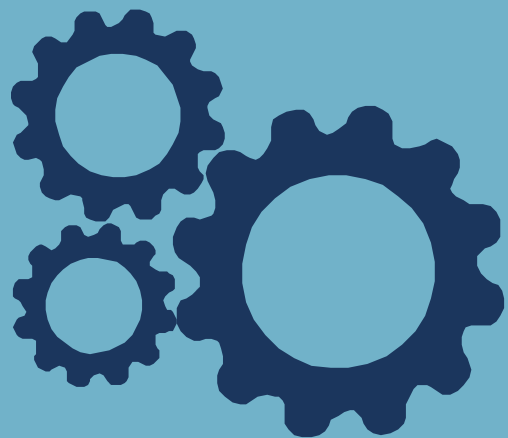
In hoeverre bent u bang of niet bang voor een terroristische aanslag in Nederland?

Als u terugdenkt aan precies een jaar geleden, bent u banger of minder bang geworden voor een terroristische aanslag in Nederland?

Basis: Nederlanders 18+ (n=1.363)

Onderzoeksopzet

Hoe we dit onderzocht hebben

Doelgroep

- Voor dit onderzoek is een steekproef ondervraagd van 1.363 stemgerechtigde Nederlanders.
- De steekproef is een goede afspiegeling van de stemgerechtigde Nederlandse bevolking. De respondenten zijn allereerst benaderd op basis van leeftijd, geslacht en opleidingsniveau en de resultaten zijn vervolgens herwogen op de belangrijkste socio-demografische kenmerken en stemkeuze bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen.
- De respondenten zijn geworven uit het ISO-gecertificeerde Ipsos I-say Panel.

Methode

- De vragenlijst van dit onderzoek is opgesteld in samenwerking met de NOS. De vragenlijst bevatte circa twintig vragen over economie en politiek. De exacte vraagstelling vindt u bij de grafieken in dit rapport.
- De vragen voor dit onderzoek hebben meegelopen in de Ipsos Politieke Barometer van week 37. De Ipsos Politieke Barometer is gebaseerd op online onderzoek. Respondenten uit het panel zijn daarbij via e-mail benaderd om deel te nemen in het onderzoek.
- De gegevens zijn verzameld van dinsdagmiddag 12 september tot en met donderdag 14 september. Het veldwerk vond daarmee plaats in de week voor Prinsjesdag.

* Gegeven uitleg CBS en CPB in vraagstelling blz. 7:

CBS: Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verzamelt en publiceert allerlei statistische gegevens van maatschappelijke en economische aard.

CPB: Het Centraal Planbureau (CPB) doet wetenschappelijk onderzoek dat politici en beleidsmakers kunnen gebruiken bij het nemen van beleidsvraagstukken.